

जल जीवन मिशन (JJM) — एक संपूर्ण माहिती

जल जीवन मिशन (JJM) हे भारत सरकारचे एक प्रमुख उपक्रम आहे, जो 2019 मध्ये जलशक्ती मंत्रालयाद्वारे सुरू करण्यात आला. या मिशनचा उद्देश 2024 पर्यंत प्रत्येक ग्रामीण घराला कार्यक्षम नळ जल जोडणी (FHTC) उपलब्ध करून देणे हा आहे, जेणेकरून नियमित आणि दीर्घकालीन सुरक्षित व पुरेसा पिण्याचा पाणीपुरवठा सुनिश्चित करता येईल.

जल जीवन मिशनचे उद्दिष्टे

१. नळ जलपुरवठा उपलब्ध करणे — ग्रामीण भागातील 100% कार्यक्षम घरगुती नळजोडणी (FHTC) सुनिश्चित करणे.
२. सुरक्षित आणि पुरेसा पिण्याचा पाणीपुरवठा — प्रत्येक व्यक्तीस दररोज किमान 55 लिटर पाणी (lpcd) पुरवठा करणे.
३. जलस्रोतांचे संवर्धन — पाणी संवर्धन, पुनर्भरण आणि पावसाच्या पाण्याचे संकलन यांना प्रोत्साहन देणे.
४. समुदाय सहभाग — स्थानिक ग्रामपंचायती व गाव जल व स्वच्छता समित्या (VWSCs) यांना पाणीपुरवठा व्यवस्थापनात सहभागी करणे.
५. पाणी गुणवत्ता तपासणी — स्थानिक समुदायाच्या माध्यमातून नियमित पाणी चाचणी व निरीक्षण सुनिश्चित करणे.
६. सांडपाणी व्यवस्थापन — सांडपाण्याच्या प्रक्रिया व पुनर्वापरास प्रोत्साहन देऊन शेती व इतर उपयोगासाठी ते वापरणे.

जल जीवन मिशनच्या महत्वाच्या वैशिष्ट्ये

- विकेंद्रित दृष्टीकोन — स्थानिक ग्रामस्तरीय संस्थांना योजना तयार करणे, अंमलबजावणी व व्यवस्थापनाची जबाबदारी देण्यात आली आहे.
- तंत्रज्ञानाचा वापर — IoT आधारित सेन्सर, जिओ-टॅगिंग आणि जलपुरवठ्याचे थेट निरीक्षण यासारख्या आधुनिक तंत्रज्ञानाचा उपयोग.
- सतत जलस्रोत व्यवस्थापन — पावसाच्या पाण्याचे संकलन, भूजल पुनर्भरण आणि जलसंपत्ती व्यवस्थापन उपक्रम राबवणे.

अर्थसहाय्य पद्धती (Funding Pattern)

- सामान्य राज्यांसाठी —
- 50:50 केंद्रीय आणि राज्य सरकारमध्ये खर्च विभागणी.

अंमलबजावणी धोरण (Implementation Strategy)

१. ग्रामस्तरीय नियोजन — प्रत्येक गावात जलपुरवठा योजना तयार करून ती राबवली जाते.
२. क्षमता विकास (Capacity Building) — स्थानिक समुदायाला प्रशिक्षण देऊन योजना व्यवस्थापनासाठी सक्षम करणे.
३. तंत्रज्ञानाचा वापर — IoT-आधारित तंत्रज्ञानाद्वारे स्मार्ट जलपुरवठा व्यवस्थापन व थेट निरीक्षण.
४. जनजागृती मोहीम — पाणी संवर्धन व योग्य वापरासाठी समुदाय-नेतृत्वाखालील जनआंदोलन राबवणे.